

İNSAN DİLİNİN DOĞUŞU

ÖZCAN BAŞKAN

İnsan dilinin nasıl doğup oluştuğu problemi en eski çağlardan beri insanların ilgisini çekmişse de, bu konu yakın zamanlara kadar yeteri kadar açıklanamamış, ve bu nokta üzerinde yapılan tartışmalar bazı temelsiz tahminlerden ileri geçememiştir. Bu durumun sebebi ise “dil doğuşu” konusunun kendi özünde bulunmaktadır. Çünkü insan dilinin sözlü olarak doğup oluşması ile, yazılı olarak tespit edilmesi arasında zaman bakımından ümitsizlik doğuran bir uçurum bulunmaktadır.

Memeli hayvanlar bundan 70 milyon yıl önce başlamış olan Senozoik devresinde ortaya çıkmış olup, bu arada memeli bir hayvan olan insan da bu devre içinde oluşmuştur. “Büyük-maymunlar” denilen hayvan türünün, bu Senozoik devrenin ortalarına doğru ayrışması ile, ortaya ayrı bir tür olarak “insan” denilen varlık çıkmaya başlamıştır. 20 milyon yıl kadar önce başlayan bu ayrışma, Senozoik devresinin sonunda gelen “Pleistosen” veya “Buzul Çağı”nda son bulmuş, ve bir milyon yıl önce başlayan bu çağın başlangıcında bugünkü insanın atası ayrı bir tür olarak belirmiştir. “İnsan” denen bu türün ortaya çıkması ile, insan dilinin de oluşup gelişmesi başlamış varsayılırsa, sözlü insan dilinin tarihçesi bir milyon yıl geriye götürülebilir. Oysa, eldeki ilk yazılı belgeler ancak MÖ 3000 yıllarında olgunlaşıp belirmeye başlamıştır. Bu belgelerden anlaşıldığına göre, MÖ 3000 yıllarına gelindiği zaman, dünyada insan dili sadece çeşitlenmekle kalmamış ayrıca bir milyon yıllık bir gelişme devresinden de geçmiştir. Çünkü, bu belgelerde rastgelen diller, ilkel bir anlaşma aracından çok daha ilerde birer haberleşme dili olarak belirlemektedir. İnsanın, ve dolayısıyla insan dilinin oluşması bir milyon yıl geriye götürülürse, yazılı belgelerin bugünden geriye doğru 2000+3000 yani 5000 yıllık tarihçesinin, sözlü insan dilinin tarihçesine oranı 1/200 olarak ortaya çıkar. Dakika cinsinden verilecek olursa, üç buçuk saatten fazla süren bir devrenin ancak son bir tek dakikası hakkında elde bilgi bulunuyor demektir.¹ Eğer sözlü insan dilinin süresi normal bir sinema filminin gösterilme süresi kadar kabul edilirse o zaman, sadece yazılı belgelere dayanarak sözlü insan

¹ Montagu, s. 91

dilinin doğuşu ve oluşumu hakkında bir şeyler ileri sürmek bir filmin sadece son yarım dakikasını seyrederek o filmin başlangıcı ve gelişmesi hakkında fikir yürütmek kadar yersiz ve temelsiz olur. Bu yüzden, dilin doğuşuna ve oluşumuna ait söylenecek her çeşit kanıtsız tahmin, daha ilk baştan çürük ve battal sayılma durumuna girmektedir. Bu konuyu aydınlatma yolunda izlenen yöntemde temelden bir yenilik ve değişiklik yapılmadıkça, ileri sürülecek her fikir, bilimsel bakımdan geçersiz olacağından Paris Dil Kurumu 1886 yılında tüzüğüne şöyle bir madde koymak zorunluğunu duymuştur: “Bundan böyle, dilin doğuşu ve oluşumu hakkında hiç bir tebliğ kabul edilmeyecektir.”²

Oysa, insan dilinin doğuşu ve oluşumu hakkında binlerce yıl öncesinden başlayarak bugüne kadar çeşitli fikirler ve tahminler ileri sürülüp durulmuştur. Bu gibi varsayımlardan ilki, Hıristiyanlığın Kutsal Kitab’ında görülmektedir. Buna göre, Tanrı, yarattığı canlılara isim vermesi için Adem’i görevlendirir. Adem de her bir canlıyı nasıl çağırırsa o canlının ismi o olur.³ Bu gibi varsayımlar özellikle XIX. yüzyılda hızla çoğalmışlar, ve bugüne kadar bile kendilerini kuvvetle duyurmuşlardır. Hepsi hayal ürünü olan bu varsayımlar, dillerdeki kelimelerden ancak bir kısmını açıklamaya çalışmakla yetinmişlerdir. Bunların gülünçlüğünü belirtmek üzere bunlara alaycı isimler takılmış, ve ileri sürülen fikirlere “teori” adı verilmiştir.⁴ Altı maddede toplanabilecek olan bu varsayımlar ile, bunlara takılan isimlerin Türkçede uygun karşılıkları aşağıda gösterilmiştir.

a) Birincisine göre, insan dilindeki kelimelerin birçoğu, tabiattaki sesleri taklit etmekle veya ünlemekle meydana gelmiştir. *Yankı-kelime* denebilecek olan bu çeşit kelimelerden /hav hav/ kelimesi köpeğin sesini taklit ettiği için “köpek” anlamına doğmuş bir kelimedir. *Hav-hav teorisi*.

b) İkincisine göre, kelimelerden bir çoğu, insanların çıkarmış oldukları seslerden ve nidalardan meydana gelmiştir. Bunlar, insanların elinde olmaksızın çıkmakta, ve insanların acı, zevk gibi çeşitli duyularını ve duygularını yansıtmaktadır. Sözelimi, /ah/ gibi bir ses karışımı, insanın acı duyusunu dile getiren bir kelime sayılmaktadır. *Inğh-inğh teorisi*.

c) Üçüncüsüne göre, kelimelerin sesleri ile anlamları arasında mistik bir yakınlık, bir bağlılık bulunmaktadır. Sözelimi /c.i.c.i/ kelimesindeki sesler “incelik” kavramını yansıtmakta; /b.o.l/ sesleri “genişlik”, /k.o.c.a.m.a.n/ sesleri “büyüklük”, /b.i.ç.a.k/ sesleri de “keskinlik” kavramlarını dile getir-

² Leroy, s. 35. Mounin, s. 17.

³ Başkan, s. 7.

⁴ Diamond, s. 260-264, 271.

mektedir. Buna göre, dildeki kelimeler belli kavramları belli ses karışımları ile yansıtacak biçimde meydana gelmişlerdir. *Cik-cik teorisi*.

d) Dördüncüsüne göre, kelimelerin çoğu, insanların bir arada iş görmeleri süresinde meydana gelmiştir. Beden yolu ile yapılan bu iş hareketleri sırasında nefesin de çeşitli hareketlere uydurulması ile kelimeler meydana gelmiştir. Sözelimi, /h.o.p/ ses dizisi, birlikte bir şey kaldırırken insanların çıkardığı seslerden meydana gelmiştir. *Hop-hop teorisi*.

e) Beşincisine göre, birçok kelimeler, vücudun çeşitli organları tarafından yapılan hareketlerin, ağızdaki konuşma organlarında yansması ile meydana gelmiştir. Kalemle yazı yazarken dilin ve dudakların da, farkına varılmaksızın büzüldüğü bilinmektedir. Buna göre, /üfle/ gibi bir kelime, bir şey üflerken dudakların belli birbiçim alması ile meydana çıkmıştır. *Püf-püfteorisi*.

f. Altıncısına göre, kelimeler insanların söyledikleri şarkılardan doğmuştur. Çeşitli ezgilere uygun olarak çıkarılan sesler daha sonraları birleşmişler ve dildeki kelimeleri meydana getirmişlerdir. *Lay-lay teorisi*.

Bu gibi varsayımlar sadece belli ve sınırlı bir malzemeye, ve belli sayıdaki Batı Avrupa dillerine dayandıklarından temelsiz ve gülünç kalmışlar; bu yüzden de, insan dilinin doğuşu ve oluşumu konusu XX. yüzyıl ortalarına kadar ertelenmiştir.⁵ Bu yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, bu konu yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Bunun da sebebi, insan dilinin doğuşuna ışık tutabilecek iki ayrı bilim dalının, yani antropolojinin ve psikolojinin, özellikle son yıllarda yeni ipuçları ele geçirmiş olmalarıdır. İnsan dilinin doğuşu bir yandan insan denilen canlının ayrı bir tür olarak gelişmesine sıkı sıkıya bağlı olduğundan⁶ fiziksel antropolojinin verileri, dilbilim için de geçerli olmaktadır. Öte yandan, insan dilinin mekanizması insan beyninin çalışması ile eş eşe gittiğinden psikoloji alanındaki veriler, dilbilim açısından değer kazanmaktadır. Daha ilerde, sosyoloji ve nöroloji gibi bilim dallarının da dilin doğuşu ve oluşumu konusuna ışık tutmaları beklenebilir. Şimdiki durumda yapılacak şey, bugünkü sözlü insan dilinin varlığını sağlayan iki şeyi, yani "konuşma mekanizması" ile "düşünme mekanizması"nı ayrıntılı olarak incelemektir. İnsanın bugünkü konuşma mekanizmasının nasıl gelişip, bugünkü haline nasıl vardığı konusu fiziksel antropolojiyi ilgilendirmektedir. Öte yandan, insanın düşünme mekanizmasının nasıl çalıştığı konusu da nöro-psikoloji tarafından ele alınmaktadır. Dilbilimin yapacağı şey ise, bu iki bilim dalında elde edilen en son verilere göre bunların bir birleşimini yapmak, ve geçerli bir varsayım ileri sürmektir.

⁵ Özdem, R. *Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış*, TDK, Ankara, 1944.

⁶ Vendryes, s. 12.

Fiziksel antropoloji alanında uygulanan yöntem, bugünkü canlıların fiziksel yapılarını “karşılaştırma” yolu ile, bunları belli türlerde, sınıflarda veya guruplarda toplamaktır. Sözelimi, bugünkü insanın vücut yapısı göz önüne alınca insana en yakın hayvanlar olarak orangutan, şempanze ve goril akla gelmektedir. Bunların hepsinin birleşmesi ile daha bir üst sınıf olan “primatlar”, daha üstte ise “memeliler”, daha sonra da “omurgalılar” bulunmaktadır. Önemli olan nokta, orangutan, şempanze ve gorilin, kendi aralarında daha yakın bir bağıklık göstermelerine karşılık insan denilen canlının bunlara göre daha bir ayrı düşmesidir. Bu gibi bir karşılaştırma yöntemi uygulandığı zaman, insanların hiç bir zaman orangutan, şempanze ve gorilden gelmediği anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan gerçek, bu maymunların ve insanın hep birden daha eski bir hayvan cinsinden türemiş olduklarıdır. Dilbilimde “Aryan” adı verilen dillerin hepsinin daha eski bir “Hint-Avrupaca” dilinden türemiş oldukları gibi insan denilen canlı da hiç bir zaman maymunlardan türememiş fakat daha eski bir varlıktan ayrılarak kendi başına gelişmiştir.

Bu konuda yapılması gereken şey ise, orangutan, şempanze ve goril bir yanda, insan ise öbür yanda olmak üzere bu iki gurubun özelliklerini taşıyan fosillerin araştırılıp bulunmasıdır. Bu gibi fosiller her iki gurubu birbirine bağlayacağından büyük-maymunlar ile insanı birleştirecek olan böyle bir fosilin ait olduğu canlıya *kayıp-halka* adı verilmektedir. Bu genel terimin içine girecek olan varlığın, hem maymuna hem de insana ait özellikleri kendinde toplaması beklendiğinden böyle bir canlıya *maymınsan* adını vermek de mümkündür. Bu söylenenlere göre, maymunların ve insanın hayvanlar dünyasındaki yeri şöyle gösterilebilir.

HAYVAN

Omurgalı

Memeli

Primat

M a y m ı n s a n

Maymunumsu

İnsanımsı

İnsansı

Dik-insansı

Mağaracı-insansı

Bilge-insansı

veya

Tam-insan

Orangutan

Şempanze

Goril

Görüleceği gibi, "Maymınsan" denebilecek olan varsayımsal varlık hem insanların hem de maymunların atası olmaktadır. En son fosil araştırmalarında bulunan bir kafatası fosilinin 28 milyon yıl önceye ait olduğu, ve insanlar ile maymunların fiziksel özelliklerini kendinde birleştirdiği görülmüş, böylece belki de "kayıp-halka"nın bulunmuş olacağı kanısına düşülmüştür.⁷ Özellikle Afrika'da bulunan bu fosiller, Kenya ve Mısır yörelerinde ortaya çıkmakta ve böylece, insan anavatanının belki de Doğu Afrika bölgesi olabileceğini hatıra getirmektedir.

Fiziksel antropolojinin çözeceği düğüm böylece, 28 milyon yıldan bugüne doğru başlayan bir gelişim sonucunda "tam-insan" denilen bugünkü insan türünün bir milyon yıl önceye varmadan nasıl olup da bugünkü biçimini almış olduğu noktasıdır. Yakın akrabaları olan büyük-maymunların az çok birbirlerine benzer halde kalmalarına karşılık, insan türünün ayrı olarak gelişmesi için belli şartların gerektiği düşünülebilir. Bu şartları inceleyerek türlerin gelişmesini açıklamak üzere iki ayrı varsayım ortaya atılmıştır.

İnsan türü de içinde olmak üzere bütün türlerin, zaman içinde gelişmesini inceleyen Darwin, 1859 yılında yayınlamış olduğu *Türlerin Çıkışı* eserinde bugün için *Gelişim Kuramı* olarak tanınan ünlü varsayımını ortaya atmıştır. Bu görüşe karşı çıkarak bir bakıma onu bütünleyen bir başka açıklama ise DeVries tarafından *Dönüşüm Kuramı* adı altında ileri sürülmüştür. Her iki kuramda da şu üç kavram ortak olarak bulunmaktadır. Birincisi, canlıların, çeşitli tabiat şartları karşısında hemen ölmeden, varlıklarını sürdürebilmeleri, ve yaşamakta devam edebilmeleridir. Canlıların bu şekilde yaşayıp kalmalarına *yaşama-kalma* adı verilmektedir. Başka bir açıdan ele alınca, bu canlılar, kendilerinden zayıf olanların ölmesinden öteye geçerek yaşamalarını sürdürdüklerinden bu işleme *öte-yaşama* adı da verilebilir. İkinci ortak kavram ise, canlı varlıkların, çeşitli tabiat şartlarına dayanamayarak ortadan silinmeleridir; bu işleme de *ayıklanma* adı verilmektedir. Geri kalıp ta öte-yaşayan canlılar ise başka bir açıdan *seçilme* işleminden başarı ile geçmiş sayılabilirler. Bu iki işlemin de açıkladığı gibi, tabiat şartları karşısında kalan canlı varlıklar, dışardan hiç bir etken karışmadığı zaman kendi kendilerine ayıklanmakta, ve geri kalanlar seçilerek öte-yaşamaya devam etmektedirler. Böylelikle, ortaya *güçlülerin-egemenliği* denilen kural çıkmaktadır. Buna göre, canlı varlıklar, hayatın akışı içinde ancak kendi güçleri oranında yaşama hakkını kazanmaktadırlar. Üçüncü kavram ise, canlıların, çeşitli tabiat şartlarına kendilerini uydurmalarıdır. Bu işleme ise *uzlaşım* veya *uyum* adı verilmek-

⁷ *Time* dergisi, 24 Kasım 1967, Antropoloji, s. 39.

tedir. Böylelikle, canlı varlıklar, ters tabiat şartlarına kendilerini uydurarak yaşamalarını sürdürmektedirler. Darwin ile DeVries arasındaki ayrılık, bu yaşama-uyumunun yapılış biçimine aittir. Darwin'in gelişim kuramına göre, gerekli uyumlar yavaş yavaş, ve belli bir gelişim süreci içinde yapılmaktadır. Dönüşüm kuramına göre ise, bunlar yavaş yavaş değil, fakat birdenbire yapılan sıçramalar ve sapmalar ile meydana gelmektedir.

Fiziksel antropoloji alanında elde edilen verilerin Darwin ve DeVries tarafından ileri sürülen "gelişim" ve "dönüşüm" varsayımlarının ışığı altında karşılaştırılması sonucunda, insan türünün ortaya çıkışına ait şu sonuçlara varılmaktadır. Buna göre, bugünkü maymunumsular ile insanların ortak ataları olan, ve adlarına "maymınsan" denilen canlılar, Oligosen ve Miyosen devreleri arasında, yani bundan 30 milyon yıl kadar önce Doğu Afrika bölgesinde yaşamışlardır. Daha sonraları, yani 20 milyon yıl kadar önce bu bölgede geniş çapta bir iklim değişmesi olmuş, ve bitki örtüsü zayıflayarak seyrilmeye başlamıştır. Tropikal ormanlık bölgelerin gittikçe kıraçlaşmaya başlaması ile birlikte maymınsanlar da ormanlık bölgeyi izleyerek daha gerilere çekilmişlerdir. Fakat ormanlık bölgelerin azalması, ve kıraç arazide ancak öbek öbek ağaçlık yerlerin kalması sonucunda bu gibi yerler son derecede değerlenmiş, ve buralarda yaşayabilmek için maymınsanlar arasında bir ölüm kahmı savaşı başlamıştır. Bunun sonucunda, daha güçlü olan türler, kendi güçleri oranında ormanlık bölgede kalarak yaşayışlarını devam ettirebilmişler, ve çok az değişmek suretiyle "maymunumsular" adı altında bugünkü "büyük-maymunlar"ın atalarına dönüşmüşlerdir. Daha güçsüz ve zayıf olanlar ise ormanlık bölgeye pek kabul edilmediklerinden daha çok kenarda kalmışlar, ve kıraç arazi ile orman bölgesinin sınırında yaşamaya savaşımlardır. Maymınsanlardan koparak ayrı bir tür olma yoluna giren bu canlılara *ön-insanımsular* adı verilebilir. Burada önemli olan nokta, bu ön-insanımsuların, insan olma yolunda bilinçli bir harekette bulunmayışları, ve sadece çevre şartlarına uymakla ayıklanmaktan kurtulmuş olmalarıdır.⁸ 20 milyon yıl önce ayrı bir yolda gelişmeye başlayan bu ön-insanımsular, gerçek insan özelliklerine ancak bir milyon yıl önce erişmişlerdir. Aradaki süre içinde, bu yeni türün geçirmiş olduğu evreler, fiziksel antropoloji verilerine göre şöyle sıralanabilir.

Ormanlık bölge dışına sürülen maymınsanlar, yani ön-insanımsular artık daldan dala atlamak zorunda kalmadıklarından, kollarını kullanmak gereğini pek duymuyorlar; buna karşılık, kıraç arazide bir ağaçlık bölge kenarından

⁸ Hockett/Ascher, s. 137.

bir başkasına gidebilmek için daha çok ayaklarını çalıştırmak zorunda kalıyorlardı. Böylelikle *iki-ayaklı hareket* mekanizması ön sıraya geçmiş oluyordu. Gücsüzler ve zayıflar düz arazide gereği kadar çabuk hareket edemedikleri için kendilerinden ayıklanıyorlar, ve daha çok, iki ayakla hareket edebilenler seçildiklerinden, sonraki kuşaklar artan bir oranda, iki-ayaklı hareket biçimini kullanan insanımsılardan meydana geliyordu. Bir milyon yıl önceye varıncaya kadar 20 milyon yıl kadar süren bu işlem sonunda artık “dik-duran” ve “iki-ayakla hareket eden” bir *insansı* türü ortaya belirgin olarak çıkmış oluyordu.

Hareketin ayaklara geçmesi ile eller boş kalıyor ve daldan dala atlarken ağızda taşınan şeyler artık elde tutulabiliyordu. Böylelikle, ağızın, çenenin ve dişlerin o kadar büyük ve kuvvetli olması artık pek gerekmiyordu. Ayrıca, yemeklerin parçalanması görevi de ellere geçtiğinden çiğneme işlemi bakımından ağız yapısının daha da ufalması ve daha hassas bir biçim alması mümkün olabiliyordu. Bundan başka, ateşin de bulunuşu ile, yenecek yemekler önceden pişirilebiliyor; böylelikle ağız içindeki organlar yemek parçalama görevinden oldukça sıyrılarak sadece çiğneme işlemi gören, ve sonunda daha hassas ses ayrımları çıkaran bir mekanizma haline gelebiliyorlardı. Bu arada, başın tepesine yakın bir yerde bulunan gözler, ve bütün olarak yüz, dik yürüme sonucunda önünü daha iyi görebilmek üzere başın ön tarafına kaymaya başlıyordu. Yüzün bu şekilde aşağı kayması sonucunda, başın yukarı tarafında boşalan yerde beyinin ön tarafı bir alın şeklinde beliriyordu. Böylelikle, insan türünün belki de en belirgin fiziksel özelliği olan beyin büyümesi başlamış oluyordu. İnsanı öbür hayvan türlerinden ayıran “zekâ” özelliği genellikle beyinin büyüklüğü, özellikle de beyinin kıvrımlarının sayısı ile doğru orantılı olduğundan, büyük ve kıvrımlı bir beyinin, insan türünün dünyadaki her çeşit iklim ve tabiat şartları altında devamını sağlaması bakımından bir “öte-yaşama” değeri olsa gerek.⁹

Zekâ etkenini ön sıraya almanın sebebi, insandaki “sözlü-dil” denilen olayı açıklamada gerekli oluşudur. Çünkü maymunumsular *çığlık-dili* kullandıkları halde, insanımsuların gelişmiş şekli olan “insansılar” ve insanlar *sözlü-dil* denilen bir anlaşma aracından faydalanmaktadırlar. Bu yüzden, insan dilinin çıkışını, insanımsuların, öbür maymunlarda bulunmayan bir özelliklerine, yani zorunlu olarak zekâlarına bağlamak gerekmektedir. İnsan dilini açıklamak için herşeyden önce, bu dilin nasıl olup da maymunumsulardaki gibi bir *çığlık-dili* halinde kalmadığını belirtmek doğru olur. Çözülecek

⁹ Hockett/Ascher, s. 145.

problem böylece, bugünkü insan dilinin, maymunumsulardaki çığlık dilinin gelişmesi ile mi, yoksa bu çığlık dilinden ayrılmak suretiyle mi meydana geldiği noktasında toplanmaktadır. Maymunumsuların ve insanların zekâları arasındaki derece farkına bakarak insanlardaki sözlü-dilin, maymunumsuların çığlık-dilinden ancak bir derece farkı ile ayrıldığı noktası akla gelebilir. Fakat dikkat edilecek olursa, bu iki çeşit dil arasında sadece bir derece farkı olmayıp ayrıca bir de nitelik farkı bulunmaktadır. Çığlık-dili herşeyden önce “kapalı” ve “kısırlı” bir düzen göstermektedir. Yani belli durumlar karşısında belli çığlık sesleri çıkarılmakta, ve bu çığlıkların sayısı bir noktada takılıp kalmaktadır. Yeni bir durum karşısında kalındığı zaman da yeni bir çığlık “üretme” yerine en yakın çığlıklardan birisi kullanılmaktadır.¹⁰ Bundan ayrı olarak, bu çığlıklar bir bakıma iç-güdüsel şekilde kendiliğinden meydana gelmekte, ve ortada bir “öğrenme” işlemi pek bulunmamaktadır. Buna karşılık sözlü-dil “açık” veya “üretici” bir düzen göstermektedir. Yani, yeni durumlar karşısında ya yeni “işaretler” veya “göstergeler” yaratılmakta, veya eldekiler yeni bir karışımla birleştirilerek yeni durumun şartlarına cevap verilmektedir. Öte yandan, maymunumsuların beyinlerindeki kıvrımların azlığına karşılık, insanlardaki beyin kıvrımlarının çokluğu arasındaki fark göz önüne alınırsa çığlık-dilinden sözlü-dili geliştiren başlıca etkenin, insan zekâsı olabileceği akla gelmektedir.¹¹ Zekâ ise bir bakıma, birlikler arasındaki karşılıklı bağlantıları kavrama yeteneği olarak tanımlanabilir. İnsan dili ise, çığlık dili gibi iç-güdüsel bir hareket değil, fakat zekâyâ bağlı ve “öğrenilen” bir davranıştır. Bu bakımdan, insan dilinin doğuşunu ve oluşumunu bir noktadan sonra “öğrenme” işlemi bakımından ele almak zorunludur. Psikoloji alanında özellikle son yıllarda iyice geliştirilmiş olan *öğrenme teorisi*, konuşma mekanizması tarafından çıkarılan *sesli-göstergeler*'in nasıl olup da anlam yükü kazandıklarına, ve *sözlü-göstergeler*'e yani insan diline dönüşüklerine ışık tutabilecek duruma geçmiştir.¹²

Öğrenme işlemi özellikle *kibernetik* açısından ele alınacak olursa şu şekilde tanımlanabilir: “Bir önceki davranışın sonuçlarına bakarak bir sonraki davranışı ayarlamak.” Sözgelimi, bir insan önündeki elektrik düğmelerine rastgele bastığı zaman sadece belli bir tanesine basınca asansörün geldiğini

¹⁰ Hockett, s. 34.

¹¹ İnsan denilen yaratıkta gizli bir, “konuşma yeteneği” bulunmakla birlikte, bu yetenek, ancak toplumsal bir çerçeve içinde gelişebilmektedir. Yani, insandaki “dil davranışı” veya “dil fenotipi” böylelikle, insanın atalarından gelen “dil genotipi” veya “dil yeteneği” ile toplumsal çevre şartlarının olumlu bir karışımı sonunda ortaya çıkmaktadır. Dobzhansky, 1956, s. 20.

¹² Carroll, 1953, s. 100.

farkederse o zaman bir sonraki davranışını ona göre ayarlayarak sadece gerekli düğmeye basar, ve böylece öğrenme işleminde bulunmuş olur. Düğmeye basma ve asansörün gelmesi gibi iki olay arasında kurulan bağlantı bazı kere düzenli olmayabilir. Sözgelimi, bir öğrencinin, sabahları yatağının sağ veya sol tarafından kalkması ile o günkü sınavlardaki başarı derecesi arasında bir bağlantı olmasa gerek. Buna rağmen, eğer o öğrenci her zamankinden ayrı olarak bir kaç defa sol tarafından kalkıp da sınavlarda başarısızlığa uğrarsa o zaman “yataktan kalkma” ile “başarısızlığa uğrama” gibi iki ayrı düzen arasında belli bir bağlantı kurulabilir. Böyle bir bağlantı, dışardan saçma görüldüğü halde o öğrenci için belli bir mantık değerine sahiptir. Eğer sol taraftan kalkma ile başarısızlık, birkaç kere birbirleri ile paralel giderlerse o zaman bu bağlantı *pekiştirme* işlemi sonunda daha fazla bir kuvvet ve gerçeklik kazanır. Ondan sonra aynı öğrenci bu kere sağ taraftan kalkıp gene başarısızlığa uğrasa da, veya tersine sol taraftan kalkıp başarı kazansa da durum gene değişmeyebilir. Çünkü aynı öğrenci, sol tarafından kalktığı her gün bir terslik, bir başarısızlık olacağına artık inanmıştır. Böyle bir inanç ise temelsizdir, saçmadır ve bozuktur. Bu yüzden böyle bir inanç *yoz-inanç* adını vermek yanlış olmaz.¹³ Eski deyimini ile “bâtıl itikat” denilen böyle bir yoz-inanç, başarısızlığa olduğu gibi başarıya da ait olabilir. Aynı öğrenci sınav kağıtlarını yeşil mürekkepli kalemle yazdığı zaman başarı kazandığını ardarda veya yakın aralıklarla görürse o zaman yeşil mürekkepli kalem ile başarı arasında bir “yoz-inanç” bağlantısı kurulmuş olur. Bu yoz-inanç işleminin insan dili için de geçerli olması mümkün olduğundan üzerinde durmaya değer.

İlk insanımsıların, insan dilini yaratmalarını anlamak için bugün yeni yeni konuşmaya başlayan bebeklerin durumunu incelemek doğru olsa gerek; çünkü her iki grup da dil kelimelerini yaratma bakımından bir benzerlik göstermektedirler. Hem bebeklerin ve hem de ilk insanımsıların durumunda, bir yandan rastgele çıkarılan sesler, ve bu seslerin rastgele karışımları bulunmakta, öbür yandan da bu ses karışımlarının belli anlamlar kazanması söz konusu olmaktadır. Büyümekte olan bir bebeğin kendi kendine konuşarak her türlü sesleri çıkardığı bilinmektedir. Bu seslerin karışımından meydana gelen bir sesli gösterge de /böbbö/ gibi bir şey olsun. Öte yandan, bebeğin çevresinde çoğu kereler dolaşan bir kedi de birkaç defa yakına geldiği zaman aynı bebek rastlantılı olarak /böbbö/ sesli göstergesini söylemiş bulunsun. O zaman çevredékiler bir yoz-inanç işlemi ile, /böbbö/ göstergesi ve “kedi” nesnesi ara-

¹³ Skinner, s. 47.

sında bir bağlantı kuracaklardır. İşte o andan başlayarak /böbbö/ göstergesi, bebeğin çevresindekiler için “kedi” anlamına gelmiş sayılacaktır. Bebeğin kendisi de, zekâsı herraklaştıkça, bu göstergeyi söylemekle “kedi”yi anlattığını farkedecek, yani /böbbö/ göstergesi ile “kedi” arasındaki rastlantılı bağlantıyı öğrenecektir. Bu andan başlayarak bebek de kendi çevresindekilere “kedi” nesnesini, kedinin kendisini göstermeksizin sadece /böbbö/ göstergesi ile anlatabilecektir. İşte dildeki sesli-göstergenin bu şekilde soyutlaşarak bir sözlü-gösterge haline gelmesi, ve ayrıca göz önünde bulunmayan bir nesneyi de anlatabilmesi ile gerçek insan dili doğmuş sayılabilir. Bebek artık rastgele bir “sesli-gösterge” kullanmak yerine belli bir anlamı olan bir “sözlü-gösterge” kullanacaktır.

İlk insanımsıların da bebeklerinkine benzer bir durumda oldukları, ve insan dilini bu şekilde hiç yoktan yaratmaya başladıkları varsayılabilir. Belli bir yaşama-düzeninde bulunan insanımsılarda gelişip incelmeye başlayan bir telaffuz mekanizması yüzünden, birbirlerinden oldukça ince farklarla ayrılmış sesler, ve bu seslerden meydana gelen ses karışımları, anlam yüklenme bakımından uygun bir ortam yaratmış olmaktadır. Bebeklerin durumunda olduğu gibi, eğer belli nesnelere ve olaylar karşısında bir insanımsı tarafından rastgele çıkarılan ses karışımlarından bazılarını duyan bir başka insanımsı bu ses karışımlarından bir kısmını çevredeki bazı nesnelere ve olaylar ile bağlayıp ona göre hareket ederse bu kere o sesleri çıkaran kimsenin bazı sözlü davranışları “pekiştirme” işlemi ile kuvvetlenmiş olur, ve bu karışımlardan bazıları rastgele de olsa belli anlamlar kazanarak birer “dil-kelimesi” haline gelirler.

Sözgelimi, bir kaplanın hücumuna uğrayan bir insanımsı, çeşitli seslerden kurulu bir ses karışımı olan bir sesli-göstergeyi telaffuz edebilir. Bu sesli-gösterge de “kaplan”, “dikkat”, “imdat” veya “tehlike” anlamlarının hepsine birden gelebilir. Eğer bir başka insanımsı da, çıkarılan bu sesli-göstergeyi duyarak arkadaşının yardımına gelirse o zaman birinci insanımsı, çıkarmış olduğu rastgele ses karışımı ile, ikinci insanımsının yardıma gelmesi arasında bir bağlantı kuracaktır. Aynı şekilde, ikinci insanımsı da, birincisinin çıkarmış olduğu sesli gösterge ile, içinde bulunduğu tehlikeli durum arasında bir bağlantıyı düşünecektir. Kaplanın hücumuna uğrayan insanımsı, çeşitli ses göstergeleri çıkarabildiği halde belli bir göstergeyi rastgele, fakat yakın aralıklarla veya art arda birkaç kere söylemekle, kendi yardımına koşulması arasında bir bağlantı kurarsa o zaman bu bağlantı ilk başta bir “yoz-inanç” niteliği ve özelliği kazanabilir. Fakat aynı şekilde rastlantılı olarak, yardıma gelen karşıdaki insanımsı da böyle bir yoz-inanç bağlantısı kurabilir. Böyle

bir durumda iki tarafın yoz-inanç bağlantıları ya çakışır veya çakışmaz. Eğer çakışır, yani çıkarılan o sesli-gösterge ile birinci insanımsı “imdat” istiyorsa, ve ikincisi de rastlantılı olarak bunu anlamışsa, o andan başlayarak o sesli-göstergenin anlamı “imdat” olur, ve böylelikle dilin bir kelimesi kolaylıkla elde edilir. Çıkarılan göstergenin birden fazla anlama gelmesi çok mümkün olduğu halde daha sonraki durumların ve şartların pekiştirmesi ile bu anlamlardan bir tanesi, sözgelimi “imdat” ön sıraya geçebilir, fakat “tehlike” ve “dikkat” anlamları da bunun yanında sezinlenebilir. Böyle bir açıklama, dildeki kelimelerde bir *çekirdek-anlam*'ın yanında niçin *çevresel-anlam*'ların da bulunduğunu açıklayabilir.

Dil hakkında ileri sürülen köhne varsayımların eksik bir noktası dildeki kelime sayısının ancak küçük bir kısmını açıklamalarıdır. Oysa, yukarda gösterilen varsayıma göre hem bir dildeki bütün kelimeler açıklanabilmekte, hem de aynı kavramların çeşitli dillerde niçin başka başka ses karışımları ile gösterildiği, yani dillerin çeşitliliği noktası berraklığa kavuşmaktadır. Böyle rastlantılı bir işlem ile kelime yaratmak son derece kolay olduğundan dillerdeki kelimelerin niçin bu kadar fazla sayıda olabildikleri de daha iyi anlaşıl-maktadır. Dillerdeki gramer kurallarına gelince bunların çok daha sonraları ortaya çıktıkları, ve çoğalan sayıdaki kelimeler arasındaki bağlantıları düzen-lemeye yaradıkları bir gerçek olarak kabul edilebilir.

Böylece, insan dilinin doğuşuna ait bir varsayım, eldeki antropolojik, psikolojik ve lengüistik bilgilere göre ileri sürülmüş olmaktadır. Bundan sonra elde edilecek bilgilere göre bu varsayımın pekiştirilmesi veya değiştirilmesi mümkündür. Burada önemli olan nokta, böyle bir varsayımın, şimdiye kadar bilinen dil türeyişi teorilerinde olduğu gibi bütünü ile desteksiz ve bilim-dışı olmayıp belli bilimsel verilere dayanmış olmasıdır.

TERİMLER

Açık düzen	: Open system
Ayıklanma	: Deselection
Bilge-insansı	: Homo sapiens
Büyük-maymun	: Great Ape
Çekirdek anlam	: Central meaning
Çevresel anlam	: Marginal meaning
Çığlık-dili	: Call language
Dik-duruş	: Erect posture

Dik-insansı	: Homo erectus
Dönüşüm kuramı	: Theory of mutation
Gelişim kuramı	: Theory of the evolution
Gösterge	: Sign
Güçlünün egemenliği	: Survival of the fittest
İki-ayaklı hareket	: Bipedal locomotion
İnsanımsı	: Hominid
İnsansı	: Homo
Kapalı düzen	: Closed system
Kayıp-halka	: Missing link
Kısır düzen	: Unproductive system
Kibernetik	: Cybernetics
Mağaracı-insansı	: Homo Neanderthalensis
Maymunsan	: Hominoid
Maymunumsu	: Pongid
Öğrenme teorisi	: Learning theory
Ön-insanımsı	: Proto-hominid
Öte-yaşama	: Survival
Pekleştirme	: Reinforcement
Seçilme	: Selection
Sesli-dil	: Vocal language
Sesli-gösterge	: Vocal sign
Sözlü-dil	: Verbal language
Sözlü-gösterge	: Verbal sign
Tam-insan	: Homo sapiens
<i>Türlerin çıkışı</i>	: <i>Origin of Species</i>
Uyum	: Adaptation
Uzlaşım	: Adaptation
Üretici	: Generative
Yankı-kelime	: Onomatopoeic word
Yaşaya-kalma	: Survival
Yoz-inanç	: Superstition

DANIŞILAN KAYNAKLAR

- BROWN, R.: *Words and Things*, Free Press, Glencoe, 1958 (1963), s. 155-193.
 CARROLL, J. B.: *The Study of Language*, Harvard U Press, Cambridge, 1953 (1966), s. 100-101.

- CARROLL, J. B.: *Language and Thought*, Prentice-Hall, New Jersey, 1964, s. 33-40.
- DIAMOND, A. S.: *The History and Origin of Language*, Methuen, London 1959 (1960), s. 258-275.
- DOBZHANSKY, T.: *Evolution, Genetics and Man*, Wiley, New York, 1955 (1963), s. 319-339.
- DOBZHANSKY, T.: *The Biological Basis of Human Freedom*, Columbia U Press, New York, 1956 (1960), s. 30-34.
- DOBZHANSKY, T.: *Mankind Evolving*, Yale U Press, New Haven, 1962 (1964), s. 205-207.
- HILL, W.: *Learning*, Methuen, London, 1963 (1964), s. 60-62.
- HOCKETT, C.F.: "Animal Languages, and Human Language", *The Evolution of Man's Capacity for Culture*, ed. J.N. Spuhler, Wayne State U Press, 1959 (1965), s. 32-38.
- HOCKETT, C. F., ASCHER, R.: "The Human Revolution", *Current Anthropology*, 1964, 5, 3, s. 135-147.
- HOEBEL, A.: *Man in the Primitive World*, McGraw-Hill, Tokyo, 1958, s. 17-20.
- HUXLEY, J.: *Evolution in Action*, Mentor MD 204, New York, 1953 (1957), s. 9-32.
- KLUCKHOHN, C.: *Mirror for Man*, Premier D 58, New York, 1957, s. 113-130.
- LABARRE, W.: *The Human Animal*, Phoenix P. 45, Chicago, 195 (1960), s. 69-84.
- LAGUNA, G.A. de: *Speech, Its Function and Development*, Indiana U Press, Bloomington, 1927, (1963), s. 3-21.
- LENNEBERG, E.: "A Biological Perspective of Language", *New Directions in the Study of Language*, MIT Press, Cambridge, 1964, s. 65-85.
- LEROI-GOURHAN, A.: *Le Geste et la Parole*, Albin Michel, Paris, 1964, s. 90-128.
- LEROY, M.: *Les Grands Courants de la Linguistique Moderne*, Presses Universitaires, Bruxelles, 1963, s. 32-35.
- MONTAGU, A.: *Man: His First Million Years*, Mentor MD 239, New York, 1957 (1960), ss. 22-55.

- MOUNIN, G.: *Histoire de la Linguistique, des origines au XXe siècle*, Presses Universitaires de France, Paris, 1967, s. 19-22.
- RÉVÉSZ, G.: *The Origins and Prehistory of Language*, çev. J. Butler, Longmans, London, 1956, s. 5-93.
- ROBINS, R.H.: *A Short History of Linguistics* London, 1967, s. 149-153.
- SCHENK, G.: *The History of Man*, Chr Belser Verlag, Stuttgart, 1961, s. 11-95.
- SKINNER, B.F.: *Verbal Behavior*, Appleton, New York 1957, s. 461-470.
- VENDRYES, J.: *Language*, çev. P. Radin, Routledge, London, 1925 (1957), s. 5-16.